ISSN -2583-147X (P), Vol.- 9, Issue No.X, January 2024
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ସାଂସ୍କୃତିକ ବିବର୍ତ୍ତନ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଭୌଗୋଳିକ କାରକ ବନାମ ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି : ଏକ ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଡ. ସନ୍ତୋଷ କୁମାର ନାୟକ, ଓ.ଶି.ସେ-୧

ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ ଯୁଗରୁ ଉଡ୍ର ସଂସ୍କୃତି ଓ ସଭ୍ୟତାର ଅୟମାରମ୍ଭ । ଶାବର (ଅଷ୍ଟ୍ରିକ୍), ଦ୍ରାବିଡ଼ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟ ଦର୍ଶନ, ଆର୍ଥନୀତିକ, ସାମାଜିକ, ରାଜନୀତିକ, ଭାଷିକ, ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନଧାରାର ପାରସ୍ପରିକ ଆନ୍ତଃକ୍ରିୟା ଓ ଅନ୍ତଃକରଣ ଦ୍ୱାରା ଉଡ୍ର ସଂସ୍କୃତି କାଳକ୍ରମେ ବିବର୍ତ୍ତିତ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ, ଭାଷାଗତ ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ପ୍ରଭାବ ସର୍ବାଧିକ ଥିଲାବେଳେ ଚାଲିଚଳଣି, ଖାଦ୍ୟପେୟ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନଧାରା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶାବର ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଆଦର୍ଶକୁ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ଆଦିମ ସମାଜ ବା ଆରଣ୍ୟକ, ଆଟବୀକ ସମାଜ କ୍ରମେ ବିବର୍ତ୍ତନ, ସଙ୍କରୀକରଣ ଓ ମିଶ୍ରଣ ଫଳରେ (ଦ୍ରାବିଡ଼ ଜାତି ସହ) ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ସ୍ୱୀକାର କଲା । ପୋଡ଼ଚାଷରୁ କର୍ଷଣ ଜନିତ ଚାଷ ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଇଲା । ଶିକାର ଓ ଏକତ୍ରୀକରଣରୁ ପଶୁପକ୍ଷୀ ପାଳନ ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଇଲା । ଏଣୁ ଆଦିମ ସମାଜ ହେଲା କୃଷି କେନ୍ଦ୍ରିକ ସମାଜ । ଏହାପରେ ଯାଯାବର ଆର୍ଯ୍ୟଜାତି ସହ ସଂଘର୍ଷ-ସଂଘାତ-ସଂସର୍ଗ ଉତ୍ତାରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ପୌରସମାଜ ବା ସଂଘୀୟ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ସୁପରକଳ୍ପିତ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଏଠାରେ ଜାଣି ରଖିବା କଥା ଯେ, ମଣିଷ ଯେବେଠାରୁ କୃଷିକୁ ତା' ଜୀବନର କେନ୍ଦ୍ର କଲାଣି, ସେବେଠାରୁ ଏକ ସାନ୍ଦ୍ର ସଂସ୍କୃତିର ରେଖାପାତ ହେଲାଣି ତା' ମନରେ, ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଓ ସାମୂହିକ ବିଚାର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତି ଉଭୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଣ-ଆର୍ଯ୍ୟ ଜାତିର ଏକ ସୁଚିନ୍ତିତ ସମନ୍ୱୟ ମାତ୍ର । ପୁନଶ୍ଚ ଐତିହାସିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତିର ବା ମାନସିକତା ସମ୍ପନ୍ନ ଐତିହ୍ୟ ଓ ପରମ୍ପରାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ଫଳରେ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେହି ଦୁଇଟି ହେଉଛି ଔଡ୍ର ଓ କାଳିଙ୍ଗ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ମାନସିକତା । ମହାଭାରତରେ ଏ ଉଭୟ ଜାତିର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି । ଉଡ୍ର ଜାତିର ବୀରଗଣ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲା ବେଳେ କଳିଙ୍ଗ ବୀରଗଣ କୌରବ ସେନା ପକ୍ଷରୁ ଲଢ଼େଇ କରୁଥିଲେ । ଏ ଉଭୟ ଜାତି ଥିଲେ ବୀର ପ୍ରବୃତ୍ତିର । ଏହି ଉଭୟ ଭୂମିରେ ଜୈନ ଓ ବୌଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରବାହ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ସୁଦୀର୍ଘ ପ୍ରଭାବ ଓ ପ୍ରବାହ ଫଳରେ ଏହାର ଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ ଏଠାକାର ଲୋକମାନସକୁ ସେହିପରି ତଲ୍ଲୀନ ବା ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବା କଥା ସ୍ୱାଭାବିକ ମନେହୁଏ ।

ସୁତରାଂ ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଆଲୋଚନା କଲା ସମୟରେ ଆର୍ଯ୍ୟ-ଦ୍ରାବିଡ଼ ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରିକ୍ ଜାତିର ସଂସ୍କୃତି କଥାକୁ କେବଳ ବିଚାରଭୁକ୍ତ କଲେ ହେବ ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଏହି ଭୂମିରେ ଏହି ତ୍ରିବିଧ ଜାତି (Race) ଗତ ଦର୍ଶନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନ ଓ ଜୈନ ଦର୍ଶନାଦିକୁ, ଯାହା ଏ ମାଟି ଓ ଜାତି ସହ ଜଡ଼ିତ, ଆଲୋଚନା ଭୁକ୍ତ କରିବା ବିଧେୟ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ସମଗ୍ର ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଆର୍ଯ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ବା ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତି ତଥା ଚାତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ୍ୟ ବିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲାବେଳେ କଳିଙ୍ଗ ଏବଂ ଉଡ୍ର ଦେଶରେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତ ନଥିଲା । ଏହାର କାରଣ ଏଠାରେ ମୂଳତଃ ଅଷ୍ଟ୍ରିକ୍ ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଜାତିର ବସତି ଥିଲା । ଏମାନେ ଖୁବ୍ ସାହସୀ ଓ ପରାକ୍ରମୀ ଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧଖୋର ମନୋବୃତ୍ତି ହେତୁ ଏହି ପ୍ରଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ 'ଦୁର୍ଦ୍ଦମନ' ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତିରେ ସେଥିପାଇଁ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏକ ପ୍ରକାର ନାସାକୁଂଚନ ଦେଖା ଯାଇଥିଲା । 'ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ', 'ବୌଦ୍ଧାୟନ ଧର୍ମସୂତ୍ର'ର ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ପରୋକ୍ଷ ମତ

ମିଳିଥାଏ । ସେହିପରି ଗ୍ରୀକ୍ ଐତିହାସିକ ପ୍ଲିନୀ ଓ ରୋମାନ୍ ଭୌଗୋଳିକ ଟଲେମୀଙ୍କ ବିବରଣୀରୁ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ଆର୍ଯ୍ୟ ବିରୋଧୀ ମନୋବୃତ୍ତି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ । "ତେଣୁ କଳିଙ୍ଗବାସୀ ପ୍ରଥମେ ଜନଜାତି ଭାବରେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ 'ପ୍ରକୃତି' ଉପରେ ଆଧାରିତ ଥିଲା ।" (ମିଶ୍ର, ୨୦୧୨:୩୮) ଏହି ପ୍ରକୃତିପ୍ରାଣତା ଓ ପ୍ରକୃତି କୈନ୍ଦ୍ରିକତା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ବିଶେଷତ୍ୱ ଓ ତା'ର ଅସ୍ମିତାର ପରିଚୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଜାତିର ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରା ସର୍ବଦା ପ୍ରକୃତି ଆଶ୍ରୟୀ, ଏଣୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ । ଓଡ଼ିଶାର ଭୂଗୋଳ, ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି, ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଚନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରଭାବ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏହାର ଅଧିବାସୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ।

ମଣିଷର ଜୀବନ ପ୍ରଥମ, ତା'ପରେ ଆସେ ଜୀବିକା । ଜୀବିକା ପରେ ଆସେ ସମାଜ ଓ ସମାଜ ପରେ ସେ ତା'ର ପ୍ରାଚୀନ ଓ ପାରମ୍ପରିକ, କାଳାନୁକ୍ରମିକ ଅନୁଭୂତିରୁ ଚଳାଏ ଏକ ଧାରାବାହିକ ପରମ୍ପରା । ଏହାରି ଭିତରେ ଅନ୍ତଃସଲିଳା ଫଲ୍‌ଗୁ ପରି ରହିଥାଏ ସଂସ୍କୃତି । ଏହି ସଂସ୍କୃତି ଏକ ବିଶ୍ୱାସ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଅଭ୍ୟାସ ମାତ୍ର । ଏହା ଏକ ସାମୂହିକ ବିଶ୍ୱାସ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ସାମୂହିକ ଅଭ୍ୟାସ ମାତ୍ର । ଡାରଓ୍ୱିନ୍‌ଙ୍କ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ନିର୍ଣ୍ଣିତ ବଂଶାନୁକ୍ରମିକତା ମଧ୍ୟ 'ସଂସ୍କୃତି' ପ୍ରତି ସମଧିକ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସ୍କୃତିର ମଧ୍ୟ ଉନ୍ମେଷ, ବିକାଶ ଓ ଉତ୍ତରଣ ରହିଛି ।

ଆରିଷ୍ଟଟଲ୍‌ଙ୍କ ଠାରୁ ଡାରଓ୍ୱିନ୍‌ଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଠାରେ ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦୀ ଅବଧାରଣା କଥା କୁହାଯାଇଛି । ୧୯୬୫ରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ 'ସମାଜ-ସାଂସ୍କୃତିକ ବିବର୍ତ୍ତନ' ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କଲା । ଏଫ୍.ଟି. କ୍ଲୋକ୍ ୧୯୭୫ ମସିହାରେ Cultural Corpuscles ବା ବୈଚାରିକ / ଭାବନାତ୍ମକ ତଥା ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ସଂସ୍କୃତି ଭୌତିକ ସଂସ୍କୃତିରେ ବା material artefact ରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଏହିଠାରେ ଯୁକ୍ତି ଉଠେ ଯେ, ସାଂସ୍କୃତିକ ବିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ସ୍ୱାୟବିକ ଆଦେଶ ବା ଅନୁଜ୍ଞାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ବା ରହିନାହିଁ । ସଂସ୍କୃତି ବିବର୍ତ୍ତନର ଅନ୍ୟ କେତେକ ତତ୍ତ୍ୱ ହେଉଛି ଏକରୈଖୀୟ ତତ୍ତ୍ୱ (ହର୍ବଟ୍ ସ୍ପେନସର୍), ସାଂସ୍କୃତିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାବାଦ ତତ୍ତ୍ୱ (ଫ୍ରାନ୍‌ଜ ବୋଆସ୍), ବହୁରୈଖୀୟ ତତ୍ତ୍ୱ (ଲେସ୍‌ଲି ଏ ହ୍ୱାଇଟ୍, ଜୁଲିଆନ୍ ଷ୍ଟିଓ୍ୱାର୍ଡ, ମାର୍ଶଲ ଶାହଲିନ୍‌ସ ଓ ଏଲ୍‌ମନ୍ ସର୍ଭିସ୍), ମିମେଟିକ୍ସ ବା ଅନୁକରଣ ତତ୍ତ୍ୱ (ରିଚାର୍ଡ ଡାଓକିନ୍‌ସ), ବୈବର୍ତ୍ତନିକ ମୀମାଂସାବାଦ (କାର୍ଲ ପପର) ଓ ଦ୍ୱୈତ ବଂଶାନୁକ୍ରମ ତତ୍ତ୍ୱ ବା ଗୁଣସୂତ୍ର ସଂସ୍କୃତି ସହ ବିବର୍ତ୍ତନ ତତ୍ତ୍ୱ ବା ଜୈବ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିବର୍ତ୍ତନ ତତ୍ତ୍ୱ (୧୯୬୦-୧୯୮୦) । ଏସବୁର ଅନୁଶୀଳନ ଉତ୍ତାରେ ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶ ଓ ବିବର୍ତ୍ତନ କଥା ସହ ମଣିଷର ଜାତି, ଗୁଣାବଳୀ, ପରିବେଶ, ପରିସର, ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ, ପରିଚୟ, ପ୍ରକୃତି ପ୍ରଭୃତି କିପରି ବିଜଡ଼ିତ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ମିଳେ । ସେ ସୂତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶାର ସଂସ୍କୃତିଗୁଡ଼ିକର ଉନ୍ମେଷ ଓ ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣୀୟ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଓଡ଼ିଶାରେ ଉପର ଆଲୋଚିତ ବିବିଧ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ତଥ୍ୟ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ସଂସ୍କୃତିର ରୂପରେଖ ଓ କ୍ରମ ବିବର୍ତ୍ତିତ ସ୍ୱରୂପ ସମ୍ପର୍କରେ । "ସମାଜ ହେଉଛି ମାନବ ଗୋଷ୍ଠୀର ବାହ୍ୟରୂପ । ସଂସ୍କୃତି ହେଉଛି ସମାଜର ଅନ୍ତଃରୂପ । ତେଣୁ ସମାଜ ଓ ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟରେ ନିହିତ ବିଭେଦ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ସଂଘଟିତ ହୋଇନଥାଏ ।" (ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ୧୯୯୩:୧୭) ସଂସ୍କୃତି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ହେଲେ ହେଁ ଏକାବେଳେ ସ୍ଥିତି ରହିତ ହୋଇ ନଥାଏ । ସମାଜର ସଂସ୍କାର ଆସିଲେ ତାହା ସଂସ୍କୃତି ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ । ଡକ୍ଟର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ ଏ ମର୍ମରେ ଏଠାରେ ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ । ସଂସ୍କୃତି ଯଦି ସାମୂହିକ ବିଚାର ବା ଧାରଣା ହୁଏ ସଭ୍ୟତା ହେବ ତା'ର ଆଚାର ଓ କ୍ରିୟା ବିଶେଷ । "ସଂସ୍କୃତି ହେଉଛି ମାନବ ପ୍ରକୃତିର ଏକ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ମାନବର ଚିନ୍ତା, ଚେତନା, ଦୃଷ୍ଟି, ଦର୍ଶନ, ଚାହାଣୀ, ଚଳଣି, ଧର୍ମ, ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ସବୁ କିଛି ତା'ର ସଂସ୍କୃତିରେ ହିଁ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଏପରିକି ମଣିଷର ସୁଖଦୁଃଖ ଆନନ୍ଦ ବିଷାଦ ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ଭିତରେ ରୂପାୟିତ ହୋଇଥାଏ ।"(୧୮) ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାମୂହିକ ବିଶ୍ୱାସ ବୋଧ, ଅନୁଭବ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ପ୍ରସୂତ ନୈତିକତା, ଧାରଣା ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟବୋଧ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଆଚରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ, ସେହି ଆଚରଣର ପ୍ରେରଣା ହିଁ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ।

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଶାର ଆତ୍ମା ଓ ତା'ର ଆତ୍ମିକ ଆବେଦନକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ବୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏହାର ଐତିହାସିକ ସ୍ଥିତିକୁ । ଅତୀତର ଉତ୍କଳ, କଳିଙ୍ଗ, କୋଶଳ, ଉଡ୍ର ଆଦି ଅଞ୍ଚଳର ମିଳନରେ ଆଜିର ଓଡ଼ିଶା ଗଠିତ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଉଡ୍ର, ଉତ୍କଳ, କଳିଙ୍ଗ ଓ କୋଶଳ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଥିଲା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । "ଗଙ୍ଗା ଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ବ୍ୟାପି ଭୂଖଣ୍ଡ କଳିଙ୍ଗ ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ପରେ ପରେ ଏହାର ନାମ ହୋଇଛି ଉତ୍କଳ ଏବଂ ଏହାର ଅନେକ ଅଂଶ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଶାର ଭୌଗୋଳିକ ସୀମା ମଣ୍ଡନ କରିଛି ।" (ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ୩୩) ସେହିପରି କୋଶଳ ରାଜ୍ୟର ସୀମା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ,

ରାୟପୁର, ଜବଲପୁର ଦେଇ ଓଡ଼ିଶାର ଯାଜପୁର ବା ଯାଜନଗ୍ର ଯାଏ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ସୁତରାଂ ଆଜିର ଓଡ଼ିଶା କହିଲେ ଆମେ ଯାହା ବୁଝୁ ବା ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିବାସୀ କହିଲେ ଯାହା ବୁଝୁ ତାହା ହେଉଛି ତିନୋଟି ସଂସ୍କୃତିର ସମନ୍ୱୟ ମାତ୍ର । ସେହି ସଂସ୍କୃତିଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ ଉତ୍କଳର ସଂସ୍କୃତି, କଳିଙ୍ଗର ସଂସ୍କୃତି ଓ କୋଶଳର ସଂସ୍କୃତି । ଓଡ଼ିଶାର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ ଭାବରେ ଆମେ ଉଡ୍ରମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଉ । ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିକୁ ପରିହାର କରିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ କୃଷି ସଂପ୍ରଦାୟର ଓ ରଢ଼ିବାଦୀ ମନୋବୃତ୍ତିର । କାଳକ୍ରମେ ଆର୍ଯ୍ୟ, ଦ୍ରାବିଡ଼ ଜାତି ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ଗୋଷ୍ଠୀର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ଏମାନେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲେ । ସୂଚନାଥାଉ କି ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଓ ପରିସ୍ଥିତି ବ୍ୟକ୍ତି, ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଗୋଟିଏ ଜାତିର ସଂସ୍କୃତିକୁ ସିଧାସଳଖ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଏ ଦିଗରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣୀୟ ଓ ବିଚାରଯୋଗ୍ୟ ।

ପୃଥିବୀର ଆକୃତି ଓ ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ବିବିଧ ଅଞ୍ଚଳର ପରିବେଶ ଓ ପରିସ୍ଥିତି ନିରୂପିତ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ପରିବେଶ ଓ ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ଖାପଖୁଆଇ ଚଳିବାକୁ ସେ କିଛି କିଛି ଗୋଷ୍ଠୀଗତ, କାଳାନୁକ୍ରମିକ ଅଭ୍ୟାସ ତିଆରି କରିଥାଏ । ସୁତରାଂ ସଂସ୍କୃତି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହେବା ନିମିତ୍ତ ଏକ କାରକ ହେଉଛି ଭୂଗୋଳ ବା ଭୌଗୋଳିକ ପରିସ୍ଥିତି । ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତି ହିଁ ସଂସ୍କୃତିକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ରୂପ ଦେଇଥାଏ । ଜଳବାୟୁ, ପ୍ରାକୃତିକ ସଂପଦ ଓ ତାପମାତ୍ରା ସହ ଭୂମିର ଆକାର ପ୍ରକାର ସଂପୃକ୍ତ ସ୍ଥାନର ସଂସ୍କୃତିକୁ ନିରୂପଣ କରିଥାଏ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ କେଉଁ ଫୁଲ, କେଉଁ ଫଳ ବର୍ଷର କେଉଁ ସମୟରେ ବ୍ୟବହାର ଯୋଗ୍ୟ ବା ଆହାର ଯୋଗ୍ୟ ହେବ ତାହା ସଂପୃକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ ଏକ ପରମ୍ପରା କ୍ରମିକ ଅଭ୍ୟାସ ଦ୍ୱାରା ନିରୂପିତ କରିଥାନ୍ତି । ଏହାକୁ ସଂସ୍କୃତି ବୋଲି ମାନି ନେଇ ସେମାନେ ଜୀବନଯାପନ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକ ସଂସ୍କୃତିର ଅୟମାରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ । ଅବସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ବ୍ୟବହାର, ଖାଦ୍ୟପେୟ ଓ ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ ମଧ୍ୟ ନିରୂପିତ ହୋଇଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଚୀନବାସୀଙ୍କ ଠାରୁ ଜାପାନୀମାନେ ଅଧିକ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛ । ଭୌଗୋଳିକ ବିବିଧତା ଓ ବିନ୍ୟାସ ହିଁ ଜୀବନଧାରାର ନିୟନ୍ତ୍ରକ । ତେଣୁ ବିବିଧ ଧାରଣା-ଅବଧାରଣା ଓ ପରମ୍ପରା ପ୍ରଭୃତିକୁ ବିସ୍ତୃତ କରିବା ପାଇଁ ବିବିଧତା, ବିଶେଷ କରି ଭୌଗୋଳିକ ବିବିଧତା ବିଶେଷ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ସୂକ୍ଷ୍ମତଃ ବିଚାର କଲେ ଆମେରିକା ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ ୟୁରୋପର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସମୟ ଜ୍ଞାନ, ସମୟ ସଚେତନତା ପୃଥକ୍ । ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଏଥିପାଇଁ ବିବିଧ ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଓ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଦାୟୀ କରନ୍ତି । ପକ୍ୱ ଆମ୍ବ ବା ପଣସ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତାପମାତ୍ରା ସମ୍ପନ୍ନ ପରିବେଶରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ସୁତରାଂ ଏହା ପ୍ରକୃତିର ସେହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ସେହି ସମୟର ଦାନ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ସୁତରାଂ ସେହି ସମୟରେ ଏକ ପର୍ବ ବା ତିଥି ଅନୁସାରେ ଏକ ରିଚୁଆଲ୍ ଦ୍ୱାରା ତା'ର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ବେଲପଣା ପାନ କରିବା ଏହାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହୋଇପାରେ । ଏହା ପ୍ରକୃତିକୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା ସହ ଏକ ପ୍ରକୃତି କୈନ୍ଦ୍ରିକ ସଭ୍ୟତାରୁ ଏହାର ଉତ୍ସ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିଥାଏ । ଖାଦ୍ୟ-ବସ୍ତ୍ର-ବାସଗୃହ-ଆଚାର-ବିଚାର-ବ୍ୟବହାର-ପ୍ରକୃତି-ପ୍ରବୃତ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ସବୁ କିଛି ସଂସ୍କୃତିର ଏକ ଏକ ଚିନ୍ମୟ ପରିପ୍ରକାଶ ମାତ୍ର । ପୁଣି ଏସବୁ କିଛି ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରୀ । ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ପରିବେଶ କୈନ୍ଦ୍ରିକ, ଆର୍ଥନୀତିକ, ଜାତିଭିତ୍ତିକ ଓ ଧର୍ମଭିତ୍ତିକ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭେଦନ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭୂଗୋଳ ଓ ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତି ଆଧାରରେ ହୋଇଥାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ବିଚାର କରିବା । ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ ଓ ପରମ୍ପରାକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ତା'ର ସାଂସ୍କୃତିକ ସ୍ୱରୂପ ଓ ଉତ୍ସାବଳୀକୁ ଅନୁଶୀଳନ କଲେ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ଅନେକ ଜାତି (Race) ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ଏହା ନିଜେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେବା ସହ ପରିପୁଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଓ ବୈପୁଲ୍ୟଯୁକ୍ତ ସଂସ୍କୃତିର ଭୂମିରେ ଯେଉଁ ଏକାଧିକ ସଂସ୍କୃତିର ସମନ୍ୱୟ ଘଟିଛି ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା– ଅରଣ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି, ଆଦିବାସୀ ସଂସ୍କୃତି (ଅଷ୍ଟ୍ରିକ୍ ସଂସ୍କୃତି), ଗ୍ରାମଦେବୀ ସଂସ୍କୃତି, ପୁରାଣ ସଂସ୍କୃତି, ବେଳାଭୂମି ସଂସ୍କୃତି (ଆଗନ୍ତୁକ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତିର ସଂସ୍କୃତି), ନଦୀ ଉପତ୍ୟକା ସଂସ୍କୃତି, ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତି, ବ୍ରାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି, କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସଂସ୍କୃତି (ଉଡ୍ର/ଅଷ୍ଟିକ୍ ସଂସ୍କୃତି), ଜୀବଜନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତି (ଅଷ୍ଟ୍ରିକ୍ ସଂସ୍କୃତି), ବସ୍ତି ସଂସ୍କୃତି (ଆର୍ଯ୍ୟ), ଉତ୍କଳୀୟ ସଂସ୍କୃତି, କାଳିଙ୍ଗ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି, କୋଶଳ ସଂସ୍କୃତି, ଦ୍ରାବିଡ଼ ସଂସ୍କୃତି, ଅଷ୍ଟ୍ରିକ୍ ସଂସ୍କୃତି, ଆର୍ଯ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି (ଆଗନ୍ତୁକ ବହିରଂଗ), ଶୈବ ସଂସ୍କୃତି, ଜୈନ ସଂସ୍କୃତି, ବୌଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତି, ଲୋକ ସଂସ୍କୃତି, ଦାରୁ ଉପାସନା ସଂସ୍କୃତି ବା ଶାବର ସଂସ୍କୃତି, ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ସଂସ୍କୃତି, ସୌର-ଶାକ୍ତ-ଗାଣପତ୍ୟ-ପଞ୍ଚ ଦେବତା ଉପାସନାଗତ ସଂସ୍କୃତି ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ । ମୋଗଲ, ପାର୍ସି, ଆରବୀ, ତୁର୍କୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଆଗମନ, ଶାସନ ଓ ରହଣି ଫଳରେ କିଛି ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଠିତ ହେଲା । ସେହିପରି ଅନୁରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଗଲା ବ୍ରିଟିଶ୍, ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ, ଓଲନ୍ଦାଜ, ଫରାସୀ ପ୍ରଭୃତି ବିଦେଶୀ ୟୁରୋପୀୟ ଜାତିଙ୍କ ଆଗମ,

ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ଶାସନ ତଥା କମ୍ପାନୀ ସ୍ଥାପନ ଓ ରହଣି ଦ୍ୱାରା । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଦେଶକୁ ଯିବାଆସିବା ଓ ରାଜନୀତିକ-ଆର୍ଥନୀତିକ-ସାମରିକ-ସାମାଜିକ-ବାଣିଜ୍ୟିକ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ମାଧ୍ୟମରେ ବିବିଧ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖା ଦେଉଛି । ବିଶେଷ କରି ନବେ ଦଶକରେ ଯେଉଁ ଏଲ୍.ପି.ଜି. ବା ଉଦାରୀକରଣ, ଘରୋଇକରଣ ଓ ଜଗତୀକରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶ-ଦେଶ, ଜାତି-ଜାତି, ରାଷ୍ଟ୍ର-ରାଷ୍ଟ୍ର, ସଂସ୍କୃତି-ସଂସ୍କୃତି, ସଭ୍ୟତା-ସଭ୍ୟତା, ଆଚାର-ଆଚାର, ବିଚାର-ବିଚାର, ବିଶ୍ୱାସ-ବିଶ୍ୱାସ, ଧର୍ମ-ଧର୍ମ, ପରମ୍ପରା-ପରମ୍ପରା ମଧ୍ୟରେ ସଂଘାତ, ସଂଘର୍ଷ ଓ ସଂସର୍ଗ ଦେଖାଗଲା, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କୃତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାମାନ୍ୟ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଥିଲା ପରି ମନେହୁଏ ତଥାପି କୌଣସି ଭାରତୀୟ ରାଜ୍ୟ ଅପ୍ରଭାବିତ ହେଲାପରି ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ପାଳିତ ପର୍ବପର୍ବାଣି ଓ ବିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅତୀବ ବୈଜ୍ଞାନିକ । ଓଡ଼ିଶାର ଅକ୍ଷାଂଶ ଓ ଦ୍ରାଘିମାଗତ ଅବସ୍ଥିତି ହେଉଛି ଯଥାକ୍ରମେ ୨୦.୯୪୦୯୨୦ ଓ ୮୪.୮୦୩୪୬୭ । ଏହାର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ବ୍ୟବସ୍ଥାଗତ ସଂଯୋଜିକା ହେଲା ୨୦ ଡିଗ୍ରୀ ୫୬ ମିନିଟ୍ ୨୭.୩୧୨୦ ସେକେଣ୍ଡ ଉତ୍ତର ଓ ୮୪ ଡିଗ୍ରୀ ୪୮ ମିନିଟ୍ ୧୨.୪୮୧୨ ସେକେଣ୍ଡ ପୂର୍ବ । ଏହାର ୟୁ.ଟି.ଏମ୍. ପୂର୍ବାୟନ ୨୭୧,୫୮୫.୨୮ ହୋଇଥିଲା ବେଳେ ୟୁ.ଟି.ଏମ୍. ଉତ୍ତରାୟଣ ହେଉଛି ୨,୩୧୭, ୧୭୪.୪୯ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ବର୍ଷକ ବାରମାସ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାସର ଗଣନା ବା ବିଭାଜନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ସେହି ବାରମାସର ନାମଗୁଡ଼ିକ ହେଲା- ୧) ବୈଶାଖ, ୨) ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ୩) ଆଷାଢ଼, ୪) ଶ୍ରାବଣ, ୫) ଭାଦ୍ରବ, ୬) ଆଶ୍ୱିନ, ୭) କାର୍ତ୍ତିକ, ୮) ମାର୍ଗଶିର, ୯) ପୌଷ, ୧୦) ମାଘ, ୧୧) ଫାଲ୍ଗୁନ ଓ ୧୨) ଚୈତ୍ର । ଏହି ୧୨ ଗୋଟି ମାସ ଅନୁସାରେ ଲୋକେ ୧୨ ଗୋଟି ରାଶିର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥାଆନ୍ତି । ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ବିଚାର କ୍ରମେ ଏହି ମାସଗୁଡ଼ିକୁ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଯଥାକ୍ରମେ ମେଷ, ବୃଷ, ମିଥୁନ, କର୍କଟ, ସିଂହ, କନ୍ୟା, ତୁଳା, ବିଛା, ଧନୁ, ମକର, କୁମ୍ଭ ଓ ମୀନ ନାମରେ ନାମିତ କରିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରକାଶ ଥାଉ କି ଭାରତରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଦ୍ୱିବିଧ ମାସ ଗଣନା କରାଯାଇଥାଏ । ଯଦି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଆଧାର କରି ମାସ ଗଣନା ହୁଏ, ତେବେ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଆରମ୍ଭ ଠାରୁ ମାସନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟର ଅବଧିକୁ ଏକମାସ ବୋଲି ଧରାଯାଇଥାଏ । ସେହିପରି ପ୍ରତିପଦ ତିଥି ଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟାବଧିକୁ 'ଚନ୍ଦ୍ରମାସ' କୁହାଯାଏ । ତେଣୁ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଅନୁସାରେ ଗଣାଯାଉଥିବା ବର୍ଷକୁ ସୌର ବର୍ଷ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଅନୁଯାୟୀ ଗଣାଯାଉଥିବା ବର୍ଷକୁ 'ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଷ' କୁହାଯାଏ । ପ୍ରକାଶ ଥାଉ କି ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ କଳିଙ୍ଗର ଯୋଦ୍ଧା କୌରବ ପକ୍ଷରେ ଥାଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଯୋଦ୍ଧା, ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ, ବୀର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଥିଲେ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟାନୁଗାମୀ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଓଡ୍ରବାସୀ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ଓ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଓ ଯୁଦ୍ଧଖୋର୍ ଥିଲେ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀ ଥିଲେ । ଏହିପରି 'ସୂର୍ଯ୍ୟମାସ' ଓ 'ସୌରବର୍ଷ'ର ପରିକଳ୍ପନା କରାହୋଇଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଗଣନା ଚାଲେ, ସୁତରାଂ ବୈଶାଖ ମାସ ଆମ ପାଇଁ ମଧୁର ମାସ, ବର୍ଷାରମ୍ଭ ଓ ଯଥାର୍ଥରେ ଏହାକୁ ମେଷ ମାସ କୁହାଯାଏ ।

ବୈଶାଖ ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନକୁ ସଂକ୍ରାନ୍ତି କୁହାଯିବା ସହିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିଷୁବରେଖା ସାମ୍ନା ସାମ୍ନି ରହିବା ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଭୌଗୋଳିକ ଓ ତାପମାତ୍ରା ଗତ ତଥା ପାରିବେଶିକ ଓ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଥାଏ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜୀବଜଗତରେ ତଦନୁସାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପୃଥିବୀର ଅକ୍ଷାଂଶ ଓ ଦ୍ରାଘିମାଗତ ସ୍ଥିତି ଓ ତହିଁରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟର ନିକଟତା, ଦୂରତା ତଥା ଆପେକ୍ଷିକ ଅବସ୍ଥିତି ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ପକାଏ । କାଳ୍ପନିକ ବିଷୁବ ବୃତ୍ତର ସ୍ଥିତି ହେତୁକ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଯଥାର୍ଥରେ ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ବୈଶାଖ ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ) ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହାକୁ ଯଥାର୍ଥରେ 'ବୈଶାଖ ସଂକ୍ରାନ୍ତି', 'ସୌର ବର୍ଷର ଆଦ୍ୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତି', 'ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି', ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି', 'ପଣାଖିଆ ସଂସ୍କୃତି' ଓ ପରମ୍ପରା ଆଧାରରେ ଏହାକୁ 'ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି', 'ପଣାଖିଆ ସଂକ୍ରାନ୍ତି', ମେଷ ମାସ କ୍ରମେ 'ମେଷ ସଂକ୍ରାନ୍ତି', 'ଆଦ୍ୟ ସୌର ସଂକ୍ରାନ୍ତି', 'ସୌର ବାର୍ଷିକ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଷ ସଂକ୍ରାନ୍ତି' ବା 'ଆଦ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟ(ୟ) ସଂକ୍ରାନ୍ତି' ବୋଲାଯାଏ ବା ବୋଲା ଯାଇପାରେ । ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଏହାକୁ କେବଳ 'ବିଷୁବ' ମଧ୍ୟ କହିଥାନ୍ତି ଓ ତତ୍‌ସହ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂସ୍କୃତି, ବିଶ୍ୱାସ, ପରମ୍ପରା ଓ ଅଭ୍ୟାସ ଚାଲି ଆସିଥାଏ । ସେହିପରି ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଏହାକୁ ଶକ୍କର ପୋଙ୍ଗଲ୍ କହିଥାଆନ୍ତି । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଭାରତର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି (୨୧.୭୬୭୯ ଡିଗ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଅକ୍ଷାଂଶ ଓ ୭୮.୮୭୧୮ ଡିଗ୍ରୀ ପୂର୍ବ ଦ୍ରାଘିମା) ହେତୁ ଏପରି ସାଂସ୍କୃତିକ ସାଦୃଶ୍ୟ (Analogy) ରହିଛି । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭୌଗୋଳିକ ପରିସ୍ଥିତି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଥିଲେ ହେଁ, ବିଷୁବ ବୃତ୍ତର ସ୍ଥିତି ହେତୁ ତତ୍‌ସଂଲଗ୍ନ ବିବିଧ ରାଜ୍ୟରେ ଅନୁରୂପ ସଂସ୍କୃତି ଦେଖାଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ନେଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ଗଣନା ଚଳି ଆସିଛି । "ସୂର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ମେଷ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଓ ତୁଳା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଦୁଇଥର ବିଷୁବ ରେଖା ଉପରେ ରହନ୍ତି । ସେ ଦୁଇଦିନ ଦିବା ଓ ରାତ୍ରି ସମାନ ହୁଏ । ମେଷ ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ ମହାବିଷୁବ ଓ ତୁଳା ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ ଜଳ ବିଷୁବ କହନ୍ତି ।" (ପଣ୍ଡା, ୧୯୯୨:୦୧) ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏହି ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ ନୂଆ ବର୍ଷ ବା ବର୍ଷାରମ୍ଭ ଭାବେ ବିବେଚନା କରନ୍ତି । ଏହି ବିବେଚନା ଅନ୍ତରାଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଅସ୍ମିତା ବୋଧ, ଉନ୍ମେଷ ଓ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ସ ବିଶେଷର ସୂଚନା ମିଳେ । "ହିନ୍ଦୁମାନେ ଏହାକୁ ପବିତ୍ର ତିଥି ଭାବରେ ପାଳନ କରିଥାନ୍ତି ।" (ସାହୁ, ୧୯୯୧:୦୧) କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ 'ହିନ୍ଦୁ' ଶବ୍ଦର ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ପ୍ରାସଂଗିକତା ଅବବୋଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜରୁରୀ ।

ଏହି ମେଷ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଓଡ଼ିଆ ଘରେ ଛତୁଆ ହୁଏ ଓ ପଣା ହୁଏ । ସୁତରାଂ କେହି କେହି ଏହାକୁ 'ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି' କହିଲା ବେଳେ ଅନ୍ୟେ ଏହାକୁ 'ଛତୁଆ ସଂକ୍ରାନ୍ତି' ବୋଲି କହିଥାଆନ୍ତି । ବିଶୁଦ୍ଧ ପଣା କହିଲେ ଶୀତଳ ଜଳ (ମାଟି ନିର୍ମିତ ମାଠିଆ ବା କଳସୀ ବା ସୁରେଇରେ ସଂରକ୍ଷିତ ଜଳ)ରେ ପକ୍ୱ ବେଲ (Indian Bel/Bael) ର ଭିତର ଅଂଶ (Pulp) ମିଶାଇ ଖରାରେ ପିଆଯାଏ । ବେଲର ବୈଜ୍ଞାନିକ ନାମ ହେଉଛି Aegle marmelos ଓ ଏହା ଏକ ଔଷଧୀୟ ବୃକ୍ଷର ଔଷଧୀୟ ଗୁଣବତ୍ତା ସମ୍ପନ୍ନ ଫଳ । ଏଥିରେ ଭିଟାମିନ୍ ସି, ଭିଟାମିନ୍ ଏ, ଥାୟାମାଇନ୍, ରାଇବୋଫ୍ଲାଭିନ୍, ନିଆସିନ୍ ଓ କ୍ୟାଲ୍‌ସିୟମ୍, ଫସ୍‌ଫରସ୍ ପରି ଖଣିଜ ତତ୍ତ୍ୱ ରହିଥାଏ । ଏସବୁର ଆବଶ୍ୟକତା ମଣିଷ ପାଇଁ ଖୁବ୍ ଅଧିକ ଯାହା ତାକୁ ସୁସ୍ଥ ଓ ନୀରୋଗ ରଖିବାରେ ସହାୟକ ହେବ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ନାଳଝାଡ଼ା, ପତଳା ଝାଡ଼ା, ଫୁଲାଫୁଲି, ବଥା (inflamation) ପାଇଁ ଏହାକୁ ଔଷଧ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା । କାରଣ ଏହା ଫ୍ଲାଭୋନୋଏଡ୍, ଟର୍ପେନୋଏଡ୍, କାରୋଟିନୋଏଡ୍ ଏବଂ କୌମାରିନ୍‌ସ ପରି ଅନେକ ତତ୍ତ୍ୱରେ ଭରପୁର । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ଏହାକୁ ମଧୁମେହ ଓ ଶ୍ୱାସ ରୋଗରୁ ଉପଶମ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା । କାରଣ ଏଥିରେ ଇମ୍‌ପେରାଟୋରିନ୍, ଏଗେଲିନ୍, ଲ୍ୟୁପିଓଲ୍, ୟୁଜିନୋଲ୍, ସିନିଓଲ୍ ଓ ସାଇଟ୍ରୋନେଲାଲ୍ ପରି ପ୍ରମୁଖ ଜୈବ ସକ୍ରିୟ ତତ୍ତ୍ୱାବଳୀ ରହିଥାଏ । ଏପରି ଏକ ଫଳକୁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଚୟନ (Cultural Selection) ଓ ପାରମ୍ପରିକ ବ୍ୟବହାର (Traditional uses) ଓ ଗୁରୁତ୍ୱ ମାଧ୍ୟମରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ଅଭ୍ୟାସକୁ ସଂସ୍କୃତି ନାଁରେ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ବାହି ନେଇ ଆସିଛି । ଏହା ହିଁ ଏ ସଂସ୍କୃତିର ମହାନତା, ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିର ଖାଦ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିଗତ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ରକୃତିର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାଣିପାଗ ଓ ଜଳବାୟୁରେ ଯେଉଁ ବିବିଧ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି, ସେ ସବୁରେ ଯେଉଁ ଔଷଧୀୟ ଗୁଣାବଳୀ ରହିଛି ସେଗୁଡ଼ିକ ଆବଶ୍ୟକତା ମୁତାବକ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଏବଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିକୁ ସକ୍ରିୟ କରିବା ପାଇଁ ଓ ସୁସ୍ଥ ରଖିବା ପାଇଁ ଏହି ସଦଭ୍ୟାସକୁ ସଂସ୍କୃତିରେ ପରିଣତ କରାଯାଏ । ସେହିପରି ଏକ ସତ୍ ସଂସ୍କୃତିର ନାମାନ୍ତର ହେଉଛି ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜିନିଷକୁ ନ ବାଛି 'ବେଲ'କୁ ଏ ସମୟରେ ବାଛିବା ଏକ Proper and Perfect Cultural Selection ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦ୍ୱନ୍ଦରେ କୁହାଯାଇପାରେ । ବେଲ ପଣା ବା ସରବତ ପେଟ ଥଣ୍ଡା ରଖିଥାଏ ।

ବେଲରେ ଲାଇମୋନିନ୍, ବିଟା ଫିଲାନ୍‌ଡ୍ରିନ୍, ପି-ସାଇମିନ୍, ଲିନାଲୁଲ୍, ଆଲ୍‌ଫା କ୍ୟୁବେବିନ୍, ସିନିଓଲ୍, ସିଟ୍ରୋନେଲା, ସାଇଟ୍ରାଲ୍, ବିଟା କ୍ୟୁବେବିନ୍, ବିଟା କାରିଓଫାଇଲିନ୍, ଆଲ୍‌ଫା-ହ୍ୟୁମୁଲିନ୍, କ୍ୟାରିଓ ଫାଇଲିନ୍, ଅକ୍‌ସାଇଡ୍, ହେକ୍ସା ଡେକାନୋଇକ୍ ଏସିଡ୍, ଏଜିଲିନ୍, ଲଜିଲେନାଇନ୍, ମାର୍ମେଲିନ୍, ଫ୍ୟୁରୋକୁମାରିନ୍‌ସ, ସୋରାଲିନ୍ ଓ-ଆଇସୋପେଣ୍ଟାଇଲ୍, ହାଫ୍ ଅଡିନୋଲ୍ ଓ ମାର୍ମେଲୋସିନ୍ ପ୍ରଭୃତି ତତ୍ତ୍ୱ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବରେ ସୁରକ୍ଷିତ । ସେଥିରେ ଟାର୍‌ଟାରିକ୍ ଅମ୍ଳ, ଲିନୋଲିକ୍ ଅମ୍ଳ, ଟାନିସ୍, ଫୋଲ୍‌ବାଟାନିସ୍, ଫ୍ଲାବୋନ୍-୩-ଓଲସ୍, ଲ୍ୟୁକୋ-ଆନ୍ଥୋସିଆନିନ୍‌ସ, ଆନ୍ଥୋସିଆନିନ୍ ଓ ଫ୍ଲାବୋନୋଏଡ୍ ଗ୍ଲାଇକୋସାଇସସ୍ ଆଦି ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଏହାକୁ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପବିତ୍ର ବୃକ୍ଷ ହିସାବରେ ସମଗ୍ର ଜାତି ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ଏହାର ମୂଳ-ଚୂଳ, ଚେର, ପତ୍ର, ଡାଳ, ଛାଲି, କାଣ୍ଡ, ପତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଔଷଧୀୟ ଓ ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ ଜୀବନରେ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ । ଋତୁର ଆଗମନରେ ବିକଶିତ ଫଳକୁ ସଂସ୍କୃତି ମାଧ୍ୟମରେ ସର୍ବସାଧାରଣ ଖାଦ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା କିଛି କମ୍ ଗୌରବର କଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ବାସିଲିଆରି ଡିସେଣ୍ଟ୍ରି ବା ଆନ୍ତ୍ରିକ ବୀଜାଣୁଗତ ନାଳଝାଡ଼ା ନିମିତ୍ତ ଏହି ବେଲପଣା ଖୁବ୍ ଉପଯୋଗୀ ଓ ଉପଶମକାରୀ । ଅର୍ଦ୍ଧ ପକ୍ୱ ବେଲ ମଧ୍ୟ ହଜମ ଶକ୍ତି ବଢ଼ାଇବା ସହ ଭୋକ ବଢ଼ାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଏହି ପଣାରେ ଜଳ ସହ ପୁଷ୍ଟିସାର, ସ୍ନେହସାର, ଶ୍ୱେତସାର, କେରୋଟିନ୍, ଥିଆମାଇନ୍, ରାଇବୋଫ୍ଲେବିନ୍, ନିଆସିନ୍, ଆସ୍କର୍ବିକ୍ ଏସିଡ୍ ଓ ଟାର୍‌ଟାରିକ୍ ଏସିଡ୍ ରହିଥାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ଏଥିରେ ସୋରାଲିନ୍, ମାର୍ମେଲୋସିନ୍, ଲୌହ, ମାଗ୍ନେସିୟମ୍, କାଲ୍‌ସିୟମ୍, ପଟାସିୟମ୍ ଓ ଫସ୍‌ଫରସ୍ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ରହିଛି ।

ଏହି ବେଲପଣା ସହିତ ଉତ୍କଳୀୟ ଓ ଉଡ୍ର ପରମ୍ପରା କ୍ରମେ ସେଥିରେ ମୁଢ଼ି (ଚାଉଳର ଭଜାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ଲଘୁପାକ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ) ଛତୁଆ ମିଶାଇ ପାନୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ସେଥିରେ

ଗୁଡ଼ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଏହା ଚିନି ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର । କୃଷି ପ୍ରଧାନ ରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ଧାନ ଏଠାକାର ମୂଳ ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ । ଧାନ (Oryza Sativa) ଓଡ଼ିଶାର ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାର ସ୍ମୃତି ବିଶେଷ । ଏଣୁ ମୂଳତଃ ଖାଦ୍ୟ ଭାବରେ ମୁଢ଼ି ଛତୁଆକୁ ଲୋକେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ସେଥିରେ ବୁଟ, ଗହମ ଆଦିର ଛତୁଆ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି । ତେବେ ବୁଟରେ ପ୍ରୋଟିନ୍ (ପୁଷ୍ଟିସାର) ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାତ୍ର ମୁଢ଼ି ଛତୁଆରେ ଭିଟାମିନ୍ ବି-୧ (ଥାୟାମାଇନ୍), ଭିଟାମିନ୍ ବି-୬ (ପାଇରିଡୋକ୍ସିନ୍), ମାଗ୍ନେସିୟମ୍, ସେଲେନିୟମ ଓ ମାଙ୍ଗାନିଜ୍ ପରି ଖଣିଜ ଲବଣ ରହିଛି । ଏହା ମଧୁମେହ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଠାରୁ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସହ କର୍କଟ ରୋଗର ସମ୍ଭାବନା କ୍ଷୀଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଖୁବ୍ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ । ଏହି ଦେଶୀ ଛତୁଆରେ ତିନି ପ୍ରକାରର ଫେନୋଲିକ୍ସ ରହିଥାଏ, ଯାହା ଧାନଗଛ ପ୍ରାକୃତିକ ଭାବରେ ନିଜେ ନିଜେ ଏକ ଆଣ୍ଟି ଅକ୍ସିଡାଣ୍ଟ ଭାବରେ ତିଆରି କରିଥାଏ । ଏହି ଆଣ୍ଟି-ଅକ୍ସିଡାଣ୍ଟ୍ କର୍କଟ ରୋଗ ବିରୋଧରେ ମୁକ୍ତ ରେଡିକାଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ନଷ୍ଟ କୋଷ ଠାରୁ ଅଲଗା ରଖି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥାଏ । ସେହିପରି ବୁଟ ଛତୁ, ଗହମ ଛତୁ, ବାଦାମ ଛତୁ ଆଦି ମିଶିଲେ ଏହାର ପୌଷ୍ଟିକ ଗୁଣବତ୍ତା ଢେର୍ ଅଧିକ ବଢ଼ିଯାଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏହି ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ପାନ କରାଯାଉଥିବା 'ପଣା'ର ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଯଥେଷ୍ଟ ରହିଛି ।

"ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ନାନା ପ୍ରକାରର ଯାଗ-ଯଜ୍ଞ, ପୂଜା, ହୋମ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଚୈତ୍ର ମାସରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଝାମୁଯାତ୍ରା, ପାଟୁଆ ଯାତ୍ରା, ଦଣ୍ଡଯାତ୍ରା, ଉଡ଼ାଯାତ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଦେବଦେବୀ ପୀଠ, ତୀର୍ଥ କ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନଟି ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳରେ ପୂରିଯାଏ ।" (ପଣ୍ଡା, ୦୨-୦୩) ଗ୍ରାମ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଭାବରେ ଏହି ଦିନଟି ମହୀୟାନ୍ ହୋଇ ଉଠେ । ଏହାକୁ ଅତୀବ ପୁଣ୍ୟ ଦିବସ ବୋଲି ସର୍ବସାଧାରଣରେ ଏକ ମାନ୍ୟତା ରହିଛି । ସେଦିନ ଛତୁଆ, ପଣା, କଠଉ, ତାଳପତ୍ର ବିଞ୍ଚଣା ଓ ଛତା, ଜଳ ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ରାହ୍ମଣ ତଥା ଗରିବମାନଙ୍କୁ ଦାନ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ପଶ୍ଚାତ୍‌ରେ ଆର୍ଥନୀତିକ ସାମ୍ୟ, ସାମାଜିକ ସାମ୍ୟ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ରକ୍ଷା ହୋଇଥାଏ । ଏହା ହେଉଛି ସାମାଜିକ ସଂହତି ଓ ସମନ୍ୱିତି ରକ୍ଷା କରିବାର ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ମାଧ୍ୟମ । ଯଥାର୍ଥରେ ଏହା ହିଁ ଅସଲ ସଂସ୍କୃତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ସ୍ୱରୂପ । ଏହି ଜଳଦାନ, ଖାଦ୍ୟଦାନ ଓ ବସ୍ତ୍ର (ଛତା) ପ୍ରଭୃତି ଦାନ ଏକ ମହାନ୍ ଓ ପରିପୁଷ୍ଟ ପୁରାଣ ସଂସ୍କୃତିରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇ ଆସିଛି । କାରଣ ଏହାଦ୍ୱାରା ପୁଣ୍ୟ ମିଳିଥାଏ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ରହିଛି । ପିତାମହ ଭୀଷ୍ମ ଶରଶଯ୍ୟାରେ ପାଣି ମାଗି ଦେହତ୍ୟାଗ କରିଥିବାରୁ ସେ ଏହି ଦିନକୁ ଓ ତିଥିକୁ ପବିତ୍ର ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ।

ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭବ ଓ ବିଭାବ ମଧ୍ୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂପର୍କ ରହିଛି ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ଗୁରୁତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ । ଜଳଛତ୍ର କରିବା ଅଥବା ଜଳସେଚନ କରିବା ବା ଜଳ ପିଆଇବା ଏକ ପ୍ରକାରର ସଂସ୍କୃତି । ମହାଭାରତରେ ପିତାମହ ଶରଶଯ୍ୟାରେ ପାଣି ମାଗି ପିଇ ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ତେବେ ଏଥିର ଜଳଦାନକୁ 'ବସୁନ୍ଧରା' ବା 'ବସୁଧାରା' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଥାଏ । ଅନ୍ୟ ଏକ ସଂସ୍କୃତି ହେଉଛି, ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଠାରୁ ବୈଶାଖ ମାସ ସାରା 'ତୁଳସୀ ଧାତ୍ରୀ', 'ଅଶ୍ୱତ୍ଥ' ଓ 'ବରଗଛ' ମୂଳରେ ଏବଂ 'ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀ'ଙ୍କ ଉପରେ ଜଳଧାରା ଦିଆଯାଏ ।

ଏହି ଜଳଧାରା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଠେକିକୁ ଚିତ୍ରରେ ସଜାଇ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ତହିଁରେ ତଳ ଭାଗରେ ଏକ ଛୋଟ କଣା କରାଯାଇଥାଏ । ଠେକିକୁ ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ଝୁଲା ଯାଇଥାଏ, ଯେଉଁଥିରେ ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖାଯାଇଥାଏ । ସେହି କଣାରେ ଦୂବ, କୁଶ ବା ତୃଣ ଦେଇଥାଆନ୍ତି ଓ ସେହି ତୃଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଠୋପା ଠୋପା ହୋଇ ଜଳ ଝରେ ଓ ତୁଳସୀ ଚଉରାର ତୁଳସୀ ଗଛ ଜଳ ପାଏ । ଏହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପରଲିଖିତ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଜଳ ଲାଭ କରି ବୈଶାଖ ମାସର ଖରାରୁ ତ୍ରାହି ପାଇବା ସହିତ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାସର ଖରା ପାଇଁ ସୁସ୍ଥ ସବଳ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଆୟୁର୍ବେଦ ଓ ଭେଷଜ ବିଜ୍ଞାନ ଆଧାରରେ ତୁଳସୀ, ବର ଓ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଆମେ ଜାଣୁ । ଏମାନେ ଔଷଧୀୟ ଓ ଶୁଦ୍ଧିକାରକ ବୃକ୍ଷ । ତୁଳସୀ (Ocimum sanctum) ଶାରୀରିକ, ରାସାୟନିକ, ମାନସିକ ଓ ଉପାପଚୟୀ (Metabolism) ଚାପ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ସର୍ବାଧିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ । ଶିଳ୍ପଗତ ପ୍ରଦୂଷକ, ଭାରି ପଦାର୍ଥ, ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ ଚାପ ନିମିତ୍ତ ଏହା ଖୁବ୍ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ରକ୍ତର ଗ୍ଲୁକୋଜ୍, ସ୍ନେହସାର ଆଦିକୁ ମଧ୍ୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଥାଏ । ଏହାର ବାୟୁ ସହ ସଂସର୍ଗରେ ଅନେକ କ୍ଷତିକାରକ ଅଣୁଜୀବ ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ଆୟୁର୍ବେଦରେ ଏହାକୁ 'ଅତୁଳନୀୟ', "ପ୍ରକୃତିର ଜନନୀ ଔଷଧ", "ବୃକ୍ଷରାଣୀ" ପ୍ରଭୃତି ନାମରେ ସମ୍ବୋଧିତ କରାଯାଏ । ଏହା ଉତ୍ତେଜନା (Anxiety), କଫ, ଆସ୍ଥମା, ଡାଇରିଆ, ଜ୍ୱର, ନାଳଝାଡ଼ା, ଆଣ୍ଠୁଗଣ୍ଠି ବଥା, ଆଖିରୋଗ, ଅମ୍ଳଦୋଷ, ପେଟରୋଗ, ହୃଦ୍‌ରୋଗ, ପରିସ୍ରା ବ୍ୟତିକ୍ରମ, ପିଠିବଥା, ଚମଡ଼ାରୋଗ, କାଛୁକୁଣ୍ଡିଆ, କୃମି, ପୋକ-ସାପ-

ବିଛା କାମୁଡ଼ା ଓ ମାଲେରିଆ ରୋଗର ନିଦାନ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ଏକ "Potent adaptogen" ଭାବରେ ଅନେକ "Pharmacological action" ଯୁକ୍ତ ବୃକ୍ଷ ହେଉଛି ତୁଳସୀ । ଏହା ଏକାଧାରରେ Anti-mircrobial (including antibacterial, antiviral, antifungal, antiprotozoal, antimalarial, antihelmintic), mosquito repellant, anti inflammatory, chemopreventive, radio protective, hepato-protective, neuro-protective, cardio protective, anti-diabetic, anti-hypercholesterolemia, anti-hypertensive, anti-carcinogenic, analgesic, anti-pyretic, anti-allergic, immunomodulatory, central nervous system (CNS) depressant, memory enhancement, anti-asthmatic, anti-tussive, diaphoretic, anti-thyroid, anti-fertility, anti-ulcer, anti-emetic, anti-spasmodic, anti-arthritic, adaptogenic, anti-stress, anti-cataract, anti-leukodermal, anti-coagulant ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କିରବା ସହିତ ଏକ ବିଶାଳ ସ୍ତରରେ ଶାରୀରିକ-ମାନସିକ-ରାସାୟନିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ଆଣି ଦେଇଥାଏ । ଏଥିରେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଥିବା ଫିନୋଲିକ୍ ଯୌଗିକ ଓ ଆଣ୍ଟିଅକ୍ସିଡାଣ୍ଟ୍ ତତ୍ତ୍ୱ ଶରୀରରୁ ବିଷାକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ହେତୁକ କ୍ଷତିକୁ ଶୀଘ୍ର ପୂରଣ କରି ସୁସ୍ଥ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । କର୍କଟ ପରି ଦୁଃସାଧ ରୋଗର ସମ୍ଭାବନା କମାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । କାରଣ ବିଷାକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଦ୍ୱାରା ହେଉଥିବା DNA (ଡି.ଏନ୍.ଏ)ର କ୍ଷୟକ୍ଷତିକୁ ଏହା କମାଇଦିଏ । ଟ୍ୟୁମର୍ କୋଷକୁ ଏହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ କରିବାର କ୍ଷମତା ମଧ୍ୟ ରଖିଥାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଏକ ଶିଳ୍ପମୟ ବିଷାକ୍ତ ପରିବେଶରେ ଜୀବନଯାପନ କରୁଛେ । ସୁତରାଂ ଅନେକ ଭାରି ପଦାର୍ଥ ଓ ଆଣବିକ କଣିକା ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ବିବିଧ ରୋଗ ବ୍ୟାଧିର ଶିକାର ହେଉଛେ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ତୁଳସୀର ଗୁରୁତ୍ୱ ବିଚାର କରିଲେ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତି ଓ ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିହେବ । ବ୍ୟୁଟାଇଲପାରାବେନ୍, କାର୍ବନ୍ ଟେଟ୍ରାକ୍ଲୋରାଇଡ୍, କପର ସଲ୍‌ଫେଟ୍, ଇଥାନଲ୍ ଓ ରୋଜୋର୍, କ୍ଲୋରୋପାଇରିଫସ୍, ଏଣ୍ଡୋସଲ୍‌ଫନ୍ ଓ ଲିନ୍‌ଡେନ୍ ପରି ସାଧାରଣ କୀଟନାଶକ ଏବଂ ଏପରିକି ଏଟାମିନୋଫେନ୍, ମେଲୋକ୍ସିକାମ୍, ପାରାସିଟାମୋଲ୍, ହାଲୋପେରିଡୋଲ୍ ଓ ଯକ୍ଷ୍ମା ଔଷଧର କୁପ୍ରଭାବରୁ ମଧ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବାର ପ୍ରଚଣ୍ଡ କ୍ଷମତା ତୁଳସୀ ପାଖରେ ରହିଛି । ମାନସିକ ଚାପ, ରକ୍ତଚାପ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ବୃକ୍କରେ ପଥର ନିପାତନ, ମୌଖିକ ଓ ଦନ୍ତଗତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଏକ୍‌ଜିମା, ପୋକ ଦୂରୀକରଣ, ଆଣ୍ଠୁଗଣ୍ଠିଗତ ସମସ୍ୟା ନିବାରଣ, କର୍କଟ ରୋଧନ, ଥଣ୍ଡା-ଜ୍ୱର-କଫ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ହୃଦୟର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପାଇଁ ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପାଦେୟ । ଏଭଳି ଏକ ଚମତ୍କାର ବୃକ୍ଷର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକଥା ଯେଉଁ ସଂସ୍କୃତି ନିଜ ଆଚାର-ବିଚାରରେ ରଖିଥାଏ, ତା'ର କି ତୁଳନା ଥାଇପାରେ ? ଅତ୍ୟଧିକ ଖରାରେ ତୁଳସୀଗଛ ନମରି ବଞ୍ଚିରହି ପଲ୍ଲବିତ ହେବା ସକାଶେ ଏହି ସଂସ୍କୃତି ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବେ ବୁନ୍ଦା ଜଳସେଚନ (Drip Irrigation) ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛି । ସେହିପରି ଜଳାଭାବ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ ସମୟରେ ବୁନ୍ଦା ଜଳସେଚନ ଏକ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଉପାୟ । ଗଛ ପାଇଁ ବୁନ୍ଦା ଜଳସେଚନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲାଭ ଦାୟକ । ଏ ସୂତ୍ରରେ ବୁନ୍ଦା ଜଳସେଚନ (Drip Irrigation) ର ପ୍ରଥମ ଆବିଷ୍କର୍ତ୍ତା ଏହି ଜାତି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ଯେଉଁ ଉନ୍ନତ ଜଳସେଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟା (ଯେଉଁଥିରେ ଜଳନଷ୍ଟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ସର୍ବ ନ୍ୟୁନ) ମଣିଷ ସଭ୍ୟତା ଅର୍ବାଚୀନ କାଳରେ ଶିଖିଲା, ତାହାକୁ କେଉଁ ଆବାହମାନ କାଳରୁ ଏହି ଜାତି କରି ଆସୁଛି । ଏହାହିଁ ଉତ୍କଳୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ମହାନତା । ସେହିପରି ବରଗଛ (Ficus-benghalensis) ଉପକାରିତା କହିଲେ ନସରେ । ଡାଇରିଆ, ଡିସେଣ୍ଟ୍ରି, ମଧୁମେହ, ପୋଡ଼ାଜଳା ଫୁଲା ପ୍ରଭୃତିରୁ ଉପଶମ ନିମନ୍ତେ ତଥା ରୋଗ ପ୍ରତିରୋଧକ ଶକ୍ତି ସଂସ୍ଥାନ, ରକ୍ତ ନିର୍ମଳକାରୀକାରକ ଭାବରେ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ଅଲ୍‌ସର୍, ଆଣ୍ଠୁଗଣ୍ଠି ବଥା, କ୍ୟାନ୍‌ସର୍; ଯକୃତର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ମସ୍ତିଷ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଅଣୁଜୀବ ବିରୋଧୀ କ୍ରିୟା ସକାଶେ ଏହା ଖୁବ୍ ଜରୁରୀ । ସେହିପରି ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ (Ficus religiosa)ର ଔଷଧୀୟ ଗୁଣ ଅସରନ୍ତି । ଅମ୍ଳଜାନ ଦେବାରେ ଏହି ତିନିଗୋଟି ବୃକ୍ଷର କ୍ଷମତା ଅନନ୍ୟ । ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟା, ହଜମକ୍ରିୟା କାନ ଜନିତ ସମସ୍ୟା, ଆଣ୍ଠୁ-ଗଣ୍ଠି ବଥା, ହୃଦ୍‌ରୋଗ ସଂପର୍କରେ ଏହାର ଭୂମିକା ଅତୀବ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ବାଟୋଇମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ବୃକ୍ଷ ତିନୋଟି ପ୍ରକୃତିର ଅମୋଘ ବରଦାନ । ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତି ବର୍ଷ ଆରମ୍ଭରୁ ଏହି ରିଚୁଆଲ୍ ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି ଗଛଗୁଡ଼ିକର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କାମନା କରିବା ଓ ଏକ ପରଂପରା କ୍ରମେ ସମାଜକୁ ପରିବେଶ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରେରଣ କରିବା ଏକ ମହାନ୍ ସଂସ୍କୃତିର ପରିଚାୟକ ମାତ୍ର ।

ଓଡ଼ିଆର ଆର୍ଥନୀତିକ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଗତ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ଏହି ଦିନମାନଙ୍କରେ ଛତୁଆ ଖାଇବା ଆୟୁର୍ବେଦ ସମ୍ମତ । ବର୍ଷାଦିନେ ଛତୁଆ ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଆୟୁର୍ବେଦ ବାରଣ କରିଥିଲା ବେଳେ ଏହି ମାସରେ ଛତୁଆ ଦେହ ପାଇଁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ବୋଲି କହିଥାଏ । ବାତ-ପିତ୍ତ-କଫ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଆମ ଶରୀରକୁ

ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ଆୟୁର୍ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ, ଯେପରି ଯେତେବେଳେ ଖାଇବାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ, ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିରେ ଅନୁରୂପ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହେବ । ଅତଏବ ଭୂଗୋଳ-ପ୍ରକୃତି ଓ ପରିବେଶକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳର ଯେଉଁ ପରଂପରା ବା ସଂସ୍କୃତି ରହିଛି ତାହା କେତେ ମାତ୍ରାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ତର୍କ ସଂଗତ-ଏଇ ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କୃତିରୁ ଜାଣିହେବ । ଏଣୁ ଯଥାର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିର ଏହାହିଁ ମହାନତା ଓ ଏହା ହିଁ ତା'ର ଅସଲ ମୂଳଦୁଆ ବୋଲି କହି ପାରିବା ।

ଆମର ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ସହ ଶିଖ୍ ମାନଙ୍କର 'ବୈଶାଖ ପର୍ବ'କୁ ତୁଳନା କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ବୈଶାଖ ପର୍ବ ମଧ୍ୟ ବୈଶାଖ ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ଜୁଆଂଗ ଜନଜାତି ପାଳନ କରୁଥିବା 'ଆମ୍ବ ନୂଆ' ପର୍ବ ସହ ଏହାର ତୁଳନା ମଧ୍ୟ କିଛି ଦୂର କରାଯାଇପାରେ । ଉତ୍ତର ଭାରତର ଚୈତ୍ର ପ୍ରତିପଦ ଦିନକୁ, ଏହା ସହ ତୁଳନା କରାଯାଇପାରେ ।

ସର୍ବୋପରି ଓଡ଼ିଶା ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପ୍ରଖର ହୁଏ । ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ମକର ସଂକ୍ରମଣ ଦିନଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମକରକ୍ରାନ୍ତି ରେଖାରୁ ବିଷୁବ ରେଖା ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁଥିବାରୁ ଏହିଠାରୁ ଦିନ କ୍ରମଶଃ ବଡ଼ ହୋଇଚାଲେ ଓ ରାତି କ୍ରମଶଃ ଛୋଟ ହୋଇଚାଲେ । ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି ବେଳକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଡ଼ିବା ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯାଏ । ପ୍ରଖର ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ହେତୁ ହଜମ ଶକ୍ତି ବଢ଼ିଯାଏ । ଏଣୁ ଛତୁପରି ଗୁରୁପାକ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଏ କାଳରେ ଖାଇବାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରହିଛି । ଶରୀର ବିଜ୍ଞାନ ଅନୁସାରେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ, ଜୀବଜନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନଶକ୍ତି ଏ ସମୟରେ ଖୁବ୍ ଅଧିକ ଥାଏ । ଦେହର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ତାପଶକ୍ତିକୁ ସମ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ବା ଶମନ ପାଇଁ ପଣା ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଦେବଦେବୀ ମନ୍ଦିରରେ ଛତୁ ଓ ପଣା ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଜୀବଜଗତକୁ ଜଳ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'ଜଳ ସଂକ୍ରାନ୍ତି' ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏହି ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ହନୁମାନ ଜୟନ୍ତୀ ପାଳନ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ । ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ପବିତ୍ର ଝାମୁବ୍ରତର ଉଦ୍‌ଯାପନ ହୋଇଥାଏ । ଏହାକୁ ଝାମୁଯାତ୍ରା ବା ପାଟୁଆ ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଏହି ଝାମୁଯାତ୍ରା ବା ପାଟୁଆ ଯାତ୍ରା ବା ବ୍ରତର ଉଦ୍‌ଯାପନୀ ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରିଆସି ହୋଇଥାଏ । ଦଣ୍ଡ ପାଟୁଆମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ବ୍ରତ ପାଳନ କରି ଏହି ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରନ୍ତି । ସର୍ବୋପରି ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଆମର ସାମାଜିକ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ପାରିବାରିକ ଭିତ୍ତିଭୂମିକୁ ସୁଦୃଢ଼ ଓ ପୁଷ୍କଳ କରିଛି । ଏହା ଅତୀବ ସୁଚିନ୍ତିତ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏକ ବିଶ୍ୱକଲ୍ୟାଣ ଦୃଷ୍ଟି ସଂପନ୍ନ ମହନୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ନିଦର୍ଶନ ମାତ୍ର ।

ଅନୁସୃତ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ପଣ୍ଡା, ଭଗବାନ, ଓଡ଼ିଶାର ପର୍ବପର୍ବାଣି (୧ମ ଭାଗ), କଟକ :ଦିବ୍ୟଦୂତ ପ୍ରକାଶନୀ, ୧୯୯୨ ।

୨. ମିଶ୍ର, ପ୍ରବୋଧ କୁମାର, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଇତିହାସ ଓ ସଂସ୍କୃତି (୨ୟ ଭାଗ), କଟକ: ବିଦ୍ୟାପୁରୀ, ୨୦୧୨ ।

୩. ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ନୃସିଂହ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଇତିହାସ, କଟକ: ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ବୁକ୍ ଡିଷ୍ଟ୍ରିବ୍ୟୁଟରସ୍, ୧୯୯୩ ।

୪. ସାହୁ, ନାରାୟଣ, ଓଡ଼ିଶାର ପର୍ବପର୍ବାଣି, କଟକ : ମିତା ପ୍ରକାଶନୀ, ୧୯୯୧ ।

ସହକାରୀ ପ୍ରଫେସର ଓ ବିଭାଗମୁଖ୍ୟ
ଅଧିସ୍ନାତକ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ
ଫକୀରମୋହନ ସ୍ୱୟଂଶାସିତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ,
ବାଲେଶ୍ୱର, ଓଡ଼ିଶା -୭୫୬୦୦୧
ଦୂରଭାଷ : ୮୩୨୮୯୦୯୧୫୭